

УДК 336.71.0003.8

Добровольська О.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Сабадин М.О.
студентка
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

В статті доведено, що прибуток є головним внутрішнім джерелом, за рахунок якого відбувається формування фінансових ресурсів комерційного банку. Визначена в роботі роль прибутку, яка полягає в забезпеченні фінансово-економічного прогресу банківської установи, в гарантуванні забезпечення інтересів акціонерів та працівників. В зв'язку з цим виникає необхідність ефективного і постійного управління прибутком, шляхом розробки та прийняття відповідних управлінських та фінансових рішень у розкритті аспектів формування, розподілу та використання прибутку банківською установою. Головним завданням управління прибутком комерційного банку є забезпечення та підтримання максимізації добробуту засновників, учасників банку в поточному та перспективному періодах.

Ключові слова: прибутковість банку, прибуток, фінансово-економічна діяльність, банківська установа, управління прибутковістю.

Добровольская Е.В., Сабадин М.А. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ ДОХОДНОСТЬЮ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА

В статье доказано, что прибыль является главным внутренним источником, за счет которого происходит формирование финансовых ресурсов коммерческого банка. Определена в работе роль прибыли, которая заключается в обеспечении финансово-экономического прогресса банковского учреждения, в обеспечении интересов акционеров и работников. В связи с этим возникает необходимость эффективного и постоянного управления прибылью, путем разработки и принятия соответствующих управленческих и финансовых решений в раскрытии аспектов формирования, распределения и использования прибыли банковским учреждением. Главной задачей управления прибылью коммерческого банка является обеспечение и поддержание максимизации благосостояния учредителей, участников банка в текущем и перспективном периодах.

Ключевые слова: прибыльность банка, прибыль, финансово-экономическая деятельность, банковское учреждение, управления доходностью.

Dobrovolskaya E.V., Sabadyn M.A. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL GOVERNMENT BASES OF COMMERCIAL BANK'S PROFITABILITY

The article proved that profit is the main domestic source, through which financial resources is the formation of a commercial bank. The role of profit is defined and ensure the financial and economic progress banking institutions to guarantee the interests of shareholders and employees. According to this there is need for effective and continuous management of profit, through the development and adoption of appropriate management and financial decisions in revealing aspects of formation, distribution and use of profit banking institution. The main objective of profit commercial bank is to provide and maintain welfare maximization founders, members of the bank in the current and future periods.

Keywords: bank profitability, profit, financial and economic activity, banks, managing profitability.

Вступ та постановка проблеми. Підставою виникнення банкрутства українських комерційних банків є недостатня якість управління їх фінансово-економічною діяльністю. У системі управління фінансами банку, управління прибутком і рентабельністю займає одне з головних ланок, оскільки ці показники відображають ефективність фінансово-економічної діяльності банківської установи, так як сума отриманого нею прибутку свідчить про якість та ефективність управління її активними і пасивними операціями. Отже, дослідження прибутковості, його складових, а також факторів, що діють на нього, і є одним із важливих завдань управління фінансово-економічною діяльністю будь-якого банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуваній темі присвячено роботи українських і зарубіжних науковців. Серед зарубіжних вчених тематику прибутковості розглядали Пітер С. Роуз, І.А. Бланк [2]. Вагомий вклад у вивченні теоретичної частини банківської прибутковості досягли науковці А.І. Волкова, К.С. Базилевич, Г.О. Панасенко, Н.П. Радковська, О.О. Рибалка та ін. [1, 3-7], які пропонують різноманітні підходи та методи управління прибутковістю банків. Однак, віддаючи належне важливості

досліджень названих учених, зауважимо, що безліч аспектів даної проблеми залишається недостатньо вирішеними та потребує подальшого опрацювання. Поглибленого аналізу вимагають питання механізму управління прибутком банку в умовах подолання економічної та фінансової кризи, вихід комерційних банків на якісно новий рівень розвитку.

Метою даної роботи є розкриття та поглиблення теоретико-методичних засад управління прибутковістю банку, в тому числі питань механізму управління прибутком банку на основі впровадження стратегічних і тактичних завдань в поточному та перспективному періодах.

Результати дослідження. Прибуток є головним внутрішнім джерелом з яких відбувається формування фінансових ресурсів банку, який дозволяє вирішувати такі важливі задачі, як: збільшення обсягу власного капіталу, поповнення резервних фондів, фінансування капітальних вкладень, підтримку іміджу, забезпечення платоспроможності, часткове забезпечення розвитку фінансово-економічної діяльності банку. Прибуток банківської установи також є важливим джерелом задоволення її соціально-економічних потреб, проте головне його при-

значення полягає у достатньому рівні прибутковості банку, яке захищає його від загрози банкрутства.

Слід зазначити, що прибуток у класичному розумінні є різницею між ціною товару й затратами на його виробництво, тобто його собівартістю. У стандарті бухгалтерського обліку «Загальні вимоги до фінансової звітності» зазначено, що «прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати». На думку І.А. Бланка, «прибуток є:

- головною метою підприємницької діяльності;
- базою для економічного розвитку держави;
- критерієм ефективності конкретної виробничої діяльності;
- основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів, що забезпечують розвиток підприємства;
- важливим джерелом зростання ринкової вартості підприємства;
- найважливішим джерелом задоволення соціальних потреб суспільства;
- основним захисним механізмом від банкрутства» [2, с. 543].

За дослідженими роботами О.А. Криклія і Н.Г. Маслак, «прибуток – це виражений у грошовій формі дохід власника на вкладений капітал, плата за працю та ризик ведення підприємницької діяльності, що є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення такої діяльності» [4, с. 86]. І.А. Волкова та О.Ю. Калініна розглядають «прибуток як збільшення власного капіталу в результаті фінансово-господарської діяльності, крім вилучень частки засновників із капіталу» [3, с. 519]. Отже, прибуток є критерієм доходу власників, які вкладають капітал з ціллю досягнення запланованого соціально-економічного ефекту, але водночас прибуток є і визначеною платнею за ризик здійснення під-

приємницької праці. З огляду на це зазначимо, що рівень прибутку та рівень ризику знаходяться між собою у прямо пропорційній залежності, особливо в умовах фінансово-економічної діяльності банків.

Слід зауважити, що визначена вище роль прибутку полягає в забезпеченні фінансово-економічного прогресу банківської установи, в гарантуванні забезпечення інтересів акціонерів та працівників, а також визначає потребу ефективного і постійного управління прибутком, що є процесом пошуку та прийняття відповідних управлінських фінансових завдань через головні його аспекти формування, розподілу та використання банківською установою.

Дослідженню питань механізму управління прибутком банку присвячені праці наукових вчених [3, 6, 7], а саме О.О. Рибалка – основною метою управління прибутком банку розглядає як «забезпечення максимізації добробуту засновників, учасників банку в поточному та перспективному періодах» [6, с. 20-25]. Окрім цього, в цій праці зазначається, що «ефективний механізм управління прибутком банку дає змогу в повному обсязі реалізувати завдання та цілі, поставлені перед ним, сприяє результативному виконанню функцій цього управління» [7, с. 161-165].

На думку Н.П. Радковської, «сутність управління прибутком є складним багатофункціональним механізмом, що складається з окремих ланок, тісно пов'язаних, до яких належать:

- вибір підрозділів банку, що беруть участь у процесі управління прибутком;
- планування доходів, витрат і прибутку банку;
- застосування різних способів оцінки прибутковості банківської діяльності» [6, с. 20-25].

Отже бачимо, що в досліджених працях науковців велику увагу приділяється устрою управління прибутком і це спричинено тим, що в обставинах переходу до ринкових відносин у фінансовому менеджменті банку сформувався і посилюється системний підхід (рис. 1.1).

Зазначимо, що прибуток є найважливішим з оцінюваних показників, проте він не завжди дає достатньо об'єктивні відомості про рівень ефективності фінансово-економічної діяльності банку, про можливість розміщених або інвестованих ним ресурсів приносити дохід. Тому ефективність фінансово-економічної роботи банку краще характеризують показники рентабельності чи прибутковості, які визначаються шляхом відношення прибутку до джерел його отримання, а економічна суть цих відносних показників

Рис. 1.1. Систематичність управління прибутком банківської установи (вдосконалено на основі [1, с. 130–132])

Таблиця 1.1

Основні коефіцієнти оцінювання рівня прибутковості банківської установи

Коефіцієнт	Методика розрахунку	Характеристика
Прибутковість капіталу	$ROE = \text{ЧП} / \text{К}$, де ЧП – чистий прибуток; К – власний капітал банку	Рекомендоване значення не менше 15%. Він показує, скільки чистого прибутку припадає на 1 грн. ВК
Прибутковість активів)	$ROA = \text{ЧП} / \text{РА} * 100\%$ або $ROA = \text{ЧП} / \text{А} * 100\%$, де РА – робочі активи банку; А – загальні активи банку	Коефіцієнт ROA має бути не менше 1% і показує, скільки чистого прибутку приносить 1 грн. активів банк
Чистий спред	$\text{ЧС} = \text{ПД} / \text{ПА} * 100\% - \text{ПВ} / \text{ПП} * 100\%$, де ПД – процентні доходи; ПА – платні активи, тобто активи, за якими банк отримує доходи; ПВ – процентні витрати; ПП – платні пасиви, тобто пасиви, за якими банк несе витрати.	Норма не менше 1,25%. ЧС показує чисту дохідність банку
Чиста процентна маржа	$\text{ЧПМ} = (\text{ПД} - \text{ПВ}) / \text{РА} * 100\%$	Норма не менше 4,5%. Виражає скільки чистого процентного доходу приносить 1 грн. робочих активів

в тому, що вони формують прибуток, отриманий з кожної гривні вкладених банком коштів.

Основними коефіцієнтами, які характеризують прибутковість (рентабельність) банку наведені у таблиці 1.1.

Управління прибутковістю банківської діяльності здійснюється на етапах формування, розподілу та використання банківського прибутку.

Механізм управління прибутковістю банків – це складний комплексний взаємопов'язаний процес управління, що є частиною процесу управління банківською діяльністю, який реалізується за допомогою основних функцій – планування, організування, регулювання, контролю, мотивації і аналізу з ціллю досягнення та підвищення рівня прибутковості при врахуванні наявних рівнів ризиків та загроз.

Кризовий та посткризовий стан розвитку банків супроводжуються поступовим скороченням збитковості банківських установ, яка була зумовлена наявними проблемами в стратегічному та оперативному управлінні ключовими сферами банківської діяльності, відсутністю стратегічних планів управління прибутком за умов фінансової нестабільності. Це зумовило необхідність розробки стратегій менеджменту фінансових результатів банківської діяльності. На нашу думку, доцільно виокремити такі типи стратегій управління прибутковістю, як: агресивна (наступальна) стратегія, захисна та диверсифікаційна.

Реалізацією стратегічних і тактичних задач управління прибутковістю необхідно здійснювати через ефективно функціонуючий механізм управління прибутковістю, який, на нашу думку, повинен включати такі складові:

- організаційно-економічну (сукупність організаційних підходів впливу та економічних способів та засобів впливу з ціллю реалізації механізму управління прибутковістю банків);
- фінансову (сукупність методів фінансового забезпечення управління прибутковістю банків);
- мотиваційну (сукупність командно-адміністративних заходів, що стимулюють управління прибутковістю банків);
- правову (сукупність норм та правил організації управління прибутковістю банків);
- інформаційну (сукупність інформаційних даних для забезпечення управління прибутковістю банків).

Управління прибутковістю банків реалізується через систему управління прибутковістю банків, що визначається цілеспрямованим організуючим впливом суб'єкта управління, керуючої системи (комплекс підрозділів, керуючої системи (комплекс підрозділів, керуючої системи – прибутковість банківської діяльності).

«Головною метою управління прибутком є забезпечення максимізації добробуту засновників, учасників банку в поточному та перспективному періодах» [5, с. 293-295]. Для підвищення результативності діяльності банківських установ потрібно розробити дієвий механізм управління прибутком, в якому варто виділити п'ять основних блоків: мета, завдання, принципи, структура та система управління. Саме на такому підході необхідно базуватися при побудові механізму

управління прибутком з розгалуженою сукупністю філій, але з обов'язковим урахуванням особливостей їх діяльності. Безпосередній процес управління прибутком банку відобразимо у стислому вигляді за допомогою рис. 1.2.

Отже, механізм управління прибутковістю банківської установи включає систему методів та інструментів, що безпосередньо пов'язані із формуванням, розподілом та використанням прибутку установи, і здійснюється з метою покращення результатів прибутковості та підвищення ефективності банківської діяльності. Він реалізується через систему управління прибутковістю банків, що визначається цілеспрямованим організуючим впливом суб'єкта управління, керуючої системи (комплекс підрозділів, що забезпечують управління прибутком банку) на об'єкт управління, керовану систему складові прибутковості банківської діяльності. Механізм управління прибутковістю банків охоплює такі складові: організаційно-економічну, фінансову, мотиваційну, правову, інформаційну.

Головним поставленим завданням управління прибутком комерційного банку є забезпечення та підтримання максимізації добробуту засновників, учасників банку в поточному та перспективному періодах.

Отже, система управління прибутком, відповідно до цієї поставленої мети, повинна виконувати наступні завдання:

1. Виконання та підтримання максимізації затвердженого розміру прибутку, що формує ресурсний потенціал банківської установи і ринкової кон'юнктури.
2. Пропорційність між прибутком і допустимим рівнем ризику.
3. Дотримання добірної якості самого прибутку, який створюється. В цьому випадку за рахунок операційної діяльності повинні бути реалізовані резерви зростання.
4. Гарантування виплат його власникам встановленого рівня доходів, від інвестованого капіталу установи.
5. Підтримка формування належного обсягу фінансових ресурсів відповідно поставлених управлінням завдань розвитку комерційного банку в перспективному періоді.
6. Прогресивне зростання ринкової вартості банківської установи.

Рис. 1.2. Процес управління прибутковістю банку [1, с. 130–132]

7. Впровадження та дотримання ефективності програм участі працівників в прибутку.

Поставлені вище завдання стосовно управління прибутком комерційного банку мають різну спрямованість, але взаємопов'язані в цьому процесі і оптимізуються між собою.

Дієвий механізм управління прибутком банку дає змогу в повному обсязі реалізувати завдання та поставлені цілі, сприяє результативному виконанню функцій цього управління.

Управління прибутком банку являє непростий багатофункціональний механізм, до якого входять елементи, які функціонують між собою. До головних їх властивостей належать:

- визначення, або впровадження підрозділів в установі, що залучені до процесу управління прибутком банківської установи;
- постійне планування статей доходів, витрат, а також прибутку банку;
- дотримання способів оцінювання рівня прибутковості банківської бізнесу;
- впровадження методів щоденного регулювання прибутку.

Створений єдиний комплекс управління прибутком виконується на двох рівнях: найвищому – макрорівні та мікрорівні (управління певного рівня напрямків роботи банку).

Кожен елемент управління прибутковістю має свої особливості і має бути застосований до вищезазначених рівнів.

Планування доходів, витрат та прибутку виступає в якості елементів управління прибутковістю на найвищому рівні та включає такі напрями:

- складання та затвердження планового балансу доходів та витрат банку в межах бізнес – плану;
- планування на основі цього балансу задовільної процентної маржі;
- складання і розрахунок кошторису доходів та витрат банківської установи;
- прогнозування норми прибутку на активи та капітал банку;
- планування розподілу прибутку.

Беручи до уваги, той факт, що основна частина прибутку – чистий дохід за активними операціями, то більша увага, в цьому випадку приділяється управлінню дохідності за вище зазначеними операціями банку.

Отже, процентні ставки за розглянутими активними операціями повинні дотримуватися наступних співвідношень: спочатку здійснюють розрахунок ставок за принципом повного використання короткострокових пасивів, при цьому для певного виду активу визначають обсяги ресурсів різних типів, які можуть фондувати вибраний вид активних операцій.

На підставі уже наявної інформації про вартість пасивів, наступним етапом є розрахунок середньозваженої вартості ресурсів, що раніше застосовували для фондування активних операцій.

Останнім етапом є розрахунок маржі за всіма активними операціями, а саме визначають різницю між прибутковістю активної операції і вартістю ресурсів, що фондують дану операцію.

При здійсненні цих етапів можна конкретизувати окремі «вузькі місця» в діяльності банку, що є

збитковими, або не дозволяють виконати плановий рівень процентної маржі. І саме по завершенню виявлення «слабких місць» можна спрямувати на зміну структури ресурсів на більш доступні джерела. Тому акцентувати увагу потрібно на управлінні витратами банку, що спрямоване на зниження собівартості операцій, що проводяться в банку, адже вони є головним елементом менеджменту проведення ефективності банківських операцій.

З вище викладеного матеріалу можна дати загальні пропозиції, а саме оптимізація функціонування діяльності банку є головним чинником в напрямі покращення здатності протистояти ускладненню ситуації на внутрішніх і зовнішніх фінансових ринках, викликаному глобальними кризовими явищами в економіці. Негайно також є необхідність оптимізації витрат комерційного банку. Нагальним аспектом управління є здійснення переорієнтації комерційних банків в роботі з пасивами на залучення коштів внутрішнього ринку. Вважаємо доцільним збільшити частку комісійного доходу в чистому доході банку та забезпечити ефективну роботу з проблемною кредитною заборгованістю.

Висновки з проведеного дослідження. Прибутковість банківського бізнесу є одним з найякісніших показників, що визначають фінансові результати роботи комерційних банків, є матеріальним базисом їх майбутнього функціонування та формування рейтингу на банківському ринку країни. Основна задача банківського менеджменту – не допустити зниження показника прибутковості, оскільки це неминуче відобразиться як на показниках достатності капіталу, так і на рівні конкурентоспроможності банківської установи на ринку.

Управління прибутковістю банківських установ виступає елементом, що забезпечує зростання кінцевих результатів діяльності, збільшення рентабельності та капіталізації установ банківського сектору економіки.

Отже, головною ціллю управління прибутком комерційного банку є забезпечення та підтримання максимізації добробуту засновників, учасників банку в поточному та перспективному періодах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базилевич К. С. Економічна сутність прибутку в умовах трансформації економіки / М. Базилевич // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. – 2007. – № 11. – С. 130–132.
2. Бланк І.А. Управление прибылью / І.А. Бланк. – К.: Ника Центр, Эльга, 1998. – 543 с.
3. Волкова І.А. Бухгалтерський облік у банках: навч. посіб. / І.А. Волкова, О.Ю. Калініна. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 519 с.
4. Криклій О.А. Управління прибутком банку / О.А. Криклій, Н.Г.Масляк. – Суми: Изд-во УАБС НБУ. – 2008. – 86 с.
5. Панасенко Г.О. Особливості управління бізнес-процесами сучасного банку / Г.О. Панасенко // Сталий розвиток економіки, 2012. -№ 1. – С. 293-295.
6. Радковская Н.П. Методические подходы к управлению прибылью коммерческого банка / Н.П. Радковская // Финансы и кредит. – 2006. – № 1. – С. 20–25.
7. Рибалка О.О. Підходи до управління прибутком банку / О.О. Рибалка // Актуальні проблеми економіки: наук. економ. журнал. – 2007. – № 11. – С. 161-165.